

quod est ab aquis usque ad orbem Lunę, Damascenus (Lib. II. orth. Fid. cap. vi.) ponit unum cælum, nominans illud æreum. Et sic secundum eum sunt tres cæli, æreum, sidereum, & altius superius, de quo intelligitur quod Apollolus legitur raptus usque ad tertium cælum.

Sed quia istud spatium continet duo elementa, scilicet ignis, & aeris, & in utroque eorum vocatur superior, & inferior regio; illud cælum Rabanus (in Gen. cap. i.) distinguit in quatuor, supremam regionem ignis nominans cælum igneum; inferiorem vero regionem cælum Olympium ab altitudine eiusdem montis, qui vocatur Olympus; supremam vero regionem aeris vocavit cælum æthereum propter inflammationem; inferiorem vero regionem cælum æreum. Et sic, cum isti quatuor cæli tribus superioribus connumerentur, sunt in universo, secundum Rabanum, septem cæli corporales.

Tertio dicitur cælum metaphorice: & sic quandoque ipsa sancta Trinitas dicitur cælum propter ejus spirituales sublimitatem, & lucem: de quo celo exponitur diabolus dixisse (Ila. xiv. 12.) *Ascendam in cælum*, id est ad æqualitatem Dei. Quandoque etiam spirituales bona, in quibus est Sanctorum remuneratio, propter eorum eminentiam, cæli nominantur, ubi dicitur (Matth. v. 12.) *Merces vestra multa est in cælis*, ut Augustinus (Lib. I. de serm. Dom. in monte cap. v.) exponit. Quandoque vero tria genera supernaturalium visum, scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cæli nominantur: de quibus Augustinus exponit (XII. sup. Gen. ad lit. cap. xxix. & xxxiv.) quod Paulus est raptus usque ad tertium cælum.

Ad primum ergo dicendum, quod terra se habet ad cælum ut centrum ad circumferentiam. Circa unum autem centrum possunt esse multe circumferentiæ. Unde terra existente, multi cæli ponuntur.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de celo secundum quod importat universalitatem creaturarum corporalium: sic enim est unum cælum tantum.

Ad tertium dicendum, quod in omnibus cælis invenitur communiter sublimitas, & aliqua luminositas; ut ex dictis patet (in corp. art.)

Ad quartum dicendum, quod visio Dei naturalem motum corporibus præbet: unde dicitur, quod suis naturalibus motibus faciunt verbum ejus.

Vel potest dici, quod naturale esset quod aqua undique esset circa terram, sicut aer undique (a) est circa aquam, & terram; sed propter necessitatem finis, ut scilicet anima

QUÆSTIO LXIX.

De opere tercij diei, quod dicitur in duos articulos divisum.

Deinde considerandum est de opere tercij diei, & circa hoc queruntur duo.

Primo de congregatione aquarum.

Secundo de productione plantarum.

ARTICULUS. I.

349

Utrum aquarum congregatio convenienter dicatur facta tertia die.

II. dist. xiv. art. 3.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod aquarum congregatio non convenienter dicatur facta tertia die. Ea enim que facta sunt prima, & secunda die, verbo factiois exprimuntur. Dicitur enim *Dixit Deus, Fiat lux & fiat firmamentum*. Sed tertia dies dividitur duabus primis. Ergo opus tertia diei debuit exprimi verbo factiois, & non solum verbo congregationis.

2. Præterea. Terra prius undique erat aquis cooperta, propter hoc enim invisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram in quo aque congregari possent.

3. Præterea. Quæ non sunt continuata ad invicem, non habent unum locum. Sed non omnes aquæ habent ad invicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in unum locum.

4. Præterea. Congregatio ad motum localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes. Non ergo fuit necessarium ad hoc divinum præceptum adhiberi.

5. Præterea. Terra etiam in principio sue creationis nominatur, cum dicitur: *In principio creavit Deus cælum, & terram*. Inconvenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ imponi.

Sed in contrarium sufficit auctoritas Scripturæ.

Respondendum dicendum, quod hoc oportet aliter dicere secundum expositionem Augustini, & aliorum Sanctorum. Augustinus enim (Lib. I. super Gen. ad lit. cap. xv. & Lib. IV. cap. xxxi. & xxxiv. & Lib. I. de Gen. contra Manich. cap. v. & vi.) in omnibus his operibus non ponit durationis ordinem, sed solum originis, & naturæ. Dicit enim prius creatam naturam spirituales informem, & naturam corporalem abque omni forma; quæ dicit primo significari nomine terræ, & aquæ; non quia hæc informitas formationem præcesserit tempore, sed origine tantum. Neque una formatio secundum eum præcessit aliam dura-

tionem, sed solum naturæ ordine. Secundum quem ordinem necesse fuit ut primo poneretur formatio supremæ naturæ, scilicet spiritualis per hoc quod legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præeminet corporali; ita superiora corpora præeminet inferioribus. Unde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cum dicitur: *Fiat firmamentum*; per quod intelligitur impressio formæ celestis in materiam informem non prius existentem tempore, sed origine tantum. Tertio vero loco ponitur impressio formarum elementarium in materiam informem non tempore, sed origine præcedentem. Unde per hoc quod dicitur: *Congregentur aquæ, & appareat arida*, intelligitur quod materiam corporalem impressa est forma substantialis aquæ per quam competit sibi talis motus; & forma substantialis terræ, per quam competit sibi sic, videtur.

Sed secundum alios Sanctos (citatos quæst. LXVI. art. 1. in corp.) in his operibus etiam ordo durationis attenditur. Ponunt enim quod informatas materiam tempore præcessit formationem, & una formatio aliam. Sed informatas materiam secundum eos non intelligitur carentia omnis formæ: quia jam erat cælum, & aqua, & terra; quæ tria nominantur tanquam manifeste sensu perceptibilia: sed intelligitur informatas materiam carentia debita distinctionis, & consummate eusdem pulchritudinis. Et secundum hæc tria nomina posuit Scriptura tres informatas. Ad cælum enim, quod est superius, pertinet informatas tenebrarum, quia ex eo est origo luminis. Informatas vero aquæ, quæ est media, significatur nomine abyssi: quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatam aquarum, ut Augustinus dicit contra Faust. (Lib. XXII. cap. xi.) Informatas vero terræ tangitur in hoc quod dicitur, quod terra erat inanis, seu invisibilis, per hoc quod erat aquis cooperta. Sic igitur formatio supremi corporis facta est prima die: & quia tempus sequitur motum cæli, tempus autem est numerus motus supremi corporis, per huiusmodi formationem facta est distinctio temporis, notis scilicet, & diei. Secundo vero die formatum est medium corpus, scilicet aqua, per firmamentum accipiens quandam distinctionem, & ordinem; ita quod sub nomine aquæ etiam alia comprehenduntur, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 3.) Tertio vero die formatum est ultimum corpus, scilicet terra, per hoc quod discooperta est aquis; & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ, & maris. Unde satis congrue, sicut informatam terræ expresserat dicens, quod terra erat

invisibilis, vel inanis; ita ejus formationem exprimit per hoc quod dicit, *Et appareat arida*.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Augustinum (Lib. III. sup. Gen. cap. xx. & Lib. II. cap. viii. & vii.) ideo in opere tercij diei non videtur Scriptura verbo factiois, sicut in præcedentibus, operibus, ut ostendatur quod superiores formæ, scilicet spirituales Angelorum, & celestium corporum, sunt perfectæ in esse, & stabiles; formæ vero inferiorum sunt imperfectæ, & mobiles: & ideo per congregationem aquarum, & apparentiam aridæ impressio talium formarum designatur. *Aqua enim est, labiliter fluxa, terra stabiliter fixa*, ut ipse dicit in II. super Gen. ad lit. (cap. xi. in fin.) Secundum vero alios dicendum est, quod opus tercij diei est perfectum secundum solum motum localem. Et ideo non oportuit quod Scriptura uteretur verbo factiois.

Ad secundum patet solutio secundum Augustinum (loc. cit. in princ. corp.) quia non oportet dicere, quod terra primo esset cooperta aquis; & postmodum congregata, sed quod in tali congregatione fuerunt productæ. Secundum vero alios tripliciter responderetur, ut Augustinus dicit I. super Gen. ad lit. (cap. xi. non procul a fin.) Uno modo, ut aquæ in majorum altitudinem sine elevatæ in loco ubi sunt, congregatæ: nam mare est altius terra, ut experimento competentem est in mari rubro, ut Basilius dicit (hom. iv. hexam. ante med.) Secundo, ut dicitur, quod rarior aqua, velut nebula, terras tegebat, quæ congregatione densata est. Tertio modo, ut dicatur, quod terra posuit aliquas partes præbere concavas, quibus confluentes aquæ reciperentur. Inter quas prima videtur probabilior.

Ad tertium dicendum, quod omnes aquæ unum terminum habent, scilicet mare, in quod conflunt vel manifestis, vel occultis meatibus: & propter hoc dicuntur aquæ congregari in unum locum.

Vel dicit unum locum non simpliciter, sed per comparisonem ad locum terræ licet, ut sit sensus: *Congregentur aquæ in unum locum*, id est sortium a terra sicca. Nam ad designandam pluralitatem locorum aquæ subdit, quod *congregationis aquarum appellavit maria*.

Ad quartum dicendum, quod visio Dei naturalem motum corporibus præbet: unde dicitur, quod suis naturalibus motibus faciunt verbum ejus.

Vel potest dici, quod naturale esset quod aqua undique esset circa terram, sicut aer undique (a) est circa aquam, & terram; sed propter necessitatem finis, ut scilicet anima

(a) Editi omittunt est. Supplementum ex cod. Alcan.

sunt nobiliora quam corpora plantarum, & animalium. Ergo habent nobiliores formas. Nobilissima autem forma, & anima que est principium vite: quia, ut Augustinus dicit in Lib. de vera relig. (cap. xxix. circa med.) quælibet substantia vivens nature ordine præferat substantie non viventis. Ergo luminaria cæli sunt animata.

3. Præterea. Causa nobilior est effectu. Sed Sol, & Luna, & alia luminaria sunt causa vite, ut patet maxime in animalibus ex putrefactione generatis, quæ virtute Solis, & stellarum vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora cælestia vivunt, & sunt animata.

4. Præterea. Motus cæli, & cælestium corporum sunt naturales, ut patet in I. de cælo (text. 7. & 8. & seq.) Motus autem naturalis est à principio intrinseco. Cum igitur principium motus cælestium corporum sit aliqua substantia apprehensiva, quæ movetur sicut desiderans à desiderato, ut dicitur in XII. Metaph. (text. 36.) videtur quod principium apprehendens sit principium intrinsecum corporibus cælestibus. Ergo sunt animata.

5. Præterea. Primum mobile est cælum. In genere autem mobilium primum est movens se ipsum, ut probatur in VIII. Phys. (text. 34. & seq.) quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Sola autem animata movent, seipsa, ut in eod. Lib. ostenditur. (text. 27.) Ergo corpora cælestia sunt animata.

Sed contra est quod Damascenus dicit in Lib. II. (orth. Fid. cap. vi. circ. fin.) *Nihil animatos celos, vel luminaria asinet: inanimati enim sunt, & insensibiles.*

Respondeo dicendum, quod circa istam questionem apud Philosophos fuit diversa opinio. Anaxagoras enim, ut Augustinus refert Lib. XVIII. de civit. Dei (cap. xli. ante med.) factus est reus apud Athenienses, quia dixit, Solem esse lapidem ardentem, negans utique ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici vero posuerunt corpora cælestia animata.

Similiter etiam apud Doctores fidei fuit circa hoc diversa opinio. Origenes enim (Lib. I. Periar. cap. vii.) posuit corpora cælestia animata. Hieronymus etiam idem sentire videtur, exponens illud Eccl. 1. 6. *Lustrans universa per circuitum pergit spiritus.* Basiliius vero (hom. 111. in hexam. à med.) & Damascenus (Lib. II. cap. vi.) asserunt, corpora cælestia non esse animata. Augustinus vero sub dubio dereliquit, in neutram partem declinans, ut patet in Lib. II. super Gen. ad lit. (cap. xviii.) & in Enchirid. (cap. lvi.) ubi etiam dicit, quod si sunt animata cælestia corpora, petriens ad societatem Angelorum eorum animæ.

In hac autem opinione diversitate, ut veritas aliquatenus innotescat, considerandum est, quod unio animæ, & corporis non est propter corpus, sed propter animam: non enim forma est propter materiam, sed e converso. Natura autem, & virtus animæ deprehenditur ex ejus operatione, quæ etiam quodammodo est finis ejus. Invenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquam operationem animæ, quæ mediante corpore exercetur, sicut patet in operibus animæ sensitivæ, & nutritivæ. Unde necesse est tales animas unitas esse corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animæ quæ non exercetur corpore mediante, sed tamen ex corpore aliquid administratum tali operationi exhibetur; sicut per corpus exhibentur animæ humane phantasmata, quibus indiget ad intelligendum. Unde etiam talem animam necesse est corpori uniri propter suam operationem, licet, contingat ipsam separari. Manifestum est autem quod animæ cælestis corporis non potest habere operationes nutritivæ animæ, quæ sunt nutritive, augere, & generare: hujusmodi enim operationes non conveniunt cum corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sensitivæ corpori cælesti conveniunt: quia omnes sensus fundantur super tactum, qui est apprehensivus qualitatium elementarum. Omnia etiam organa potentiarum sensitivarum requirunt determinatam proportionem secundum commixtionem aliquam elementorum, à quorum natura corpora cælestia ponuntur remota. Relinquitur ergo quod de operationibus animæ nulla potest competere animæ cælesti, nisi due, intelligere, & movere: nam appetere consequitur sensum, & intellectum, & cum utroque ordinatur. Intellectus autem operatio, cum non exercetur per corpus, non indiget corpore, nisi in quantum ei per sensum ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitivæ animæ corporibus cælestibus non conveniunt, ut dictum est (in isto art.) Sic igitur propter operationem intellectualem anima cælesti corpori non uniretur. Relinquitur ergo quod propter solam motionem. Ad hoc autem quod moveat, non oportet quod uniatu ei ut forma, sed per contactum virtutis, sicut motor uniuert mobilis. Unde Aristoteles Lib. VIII. Physic. (text. 40. 41. 42. & 43.) postquam ostendit quod primum movens seipsum componitur ex duabus partibus, quarum una est movens, & alia mota, assignans quomodo hæc due partes uniantur, dicit, quod per contactum vel duorum ad invicem, si utrumque sit corpus, vel unius ad alterum, & non e converso, si unum sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam animas corporibus uniri non ponebant.

ni-

QUÆSTIO LXXI.

De opere quinta diei.

ARTICULUS UNICUS.

Sup. quæst. lxx. art. 1. cor.

nisi per contactum virtutis, sicut motor mobilis. Et sic per hoc quod Plato ponit corpora cælestia animata, nihil aliud datur intelligi quam quod substantiæ spirituales uniuert corporibus cælestibus ut motores mobilibus. Quod autem corpora cælestia moveantur: ab aliqua substantia apprehendente, & non solum à natura, sicut gravia, & levia, patet ex eo quod quod natura non movet nisi ad unum, quo habito quiescit: quod in motu corporum cælestium non apparet. Unde relinquitur quod moveantur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit III. de Trin. (cap. iv. paul. à princ.) corpora omnia administrari à Deo per spiritum vite.

Sic igitur patet quod corpora cælestia non sunt animata eo modo quo plantæ, & animalia, sed equivoce.

Unde inter ponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parva, vel nulla differentia invenitur in re, sed in voce tantum.

Ad primum ergo dicendum, quod ad ornatum pertinent aliqua secundum proprium motum: & quantum ad hoc luminaria cæli conveniunt cum aliis quæ ad ornatum pertinent, quia moventur à substantia vivente.

Ad secundum dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse nobilissimum simpliciter, quod tamen non est nobilissimum quantum ad aliquid. Forma ergo cælestis corporis, etsi non sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad rationem formæ. Perficit enim totaliter suam materiam, ut non sit in potentia ad aliam formam: quod anima non facit. Quantum etiam ad motum moventur corpora cælestia à nobilioribus motoribus.

Ad tertium dicendum, quod corpus cælestis, cum sit movens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis: & ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia vivens, potest causare vitam.

Ad quartum dicendum, quod motus corporis cælestis est naturalis, non propter principium activum, sed propter principium passivum: quia scilicet habet in sua natura aptitudinem, ut tali motu ab intellectu moveatur.

Ad quintum dicendum, quod cælum dicitur movere seipsum, in quantum componitur ex motore, & mobili, non sicut ex forma & materia, sed secundum contactum virtutis, ut dictum est (in corp. art.) Et hoc etiam modo potest dici, quod ejus motor est principium intrinsecum; ut sic etiam motus cæli possit dici naturalis ex parte principii activi; sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis animalis, in quantum est animal, ut dicitur in VIII. Physic. (text. 27.)

Deinde considerandum est de opere quinta diei: & videtur quod inconvenienter hoc opus describatur. Illud enim aquæ producunt ad cuius productionem sufficit virtus aquæ. Sed virtus aquæ non sufficit ad productionem omnium piscium, & avium, cum videamus plura eorum generari ex semine. Non ergo convenienter dicitur: *Producant aqua reptile anime viventi, & volatile super terram.*

2. Præterea. Pisces, & aves non tantum producuntur ex aqua, sed in eorum compositione videtur magis terra dominari quam aqua: quia corpora eorum naturaliter moventur ad terram, unde & in terra quiescunt. Non ergo convenienter dicitur, pisces & aves ex aqua produci.

3. Præterea. Sicut pisces habent motum in aquis, ita aves in aere. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aves non deberent produci ex aquis, sed ex aere.

4. Præterea. Non omnes pisces reptant in aquis, cum quidam habeant pedes, quibus gradiuntur in terra, sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quod dicitur: *Producant aqua reptile anime viventi.*

5. Præterea. Animalia terrestria sunt perfectiora avibus, & piscibus: quod patet ex hoc quod habent membra magis distincta, & perfectiorem generationem: generant enim animalia; sed pisces, & aves generant avium perfectiora autem præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces, & aves ante animalia terrestria.

In contrarium sufficit auctoritas Scripturæ.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. præced. art. 1.) opus ornatus per ordinem responderet ordini distinctionis. Unde sicut inter tres dies distinctioni deputatas media, quæ est secunda, deputatur distinctioni medii corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatas ad opus ornatus, media, id est quinta, deputatur ad ornatum medii corporis per productionem avium, & piscium. Unde sicut Moyses in quarta die nominat luminaria, & lucem, ut designet quod quarta dies responderet primæ, in qua dixerat lucem factam; ita in hac quinta die facit mentionem de aquis, & de firmamento cæli, ut designet, quod quinta dies responderet secunda.

Sed

natus pertinet productio illarum rerum quæ habent motum in celo, & in terra. Sicut autem supra dictum est (quæst. præc. art. 1.) de tribus fit mentio in creatione, scilicet de celo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam formantur per opus distinctionis trium dierum. Primo die celum, secundo die distinguuntur aquæ, tertio die fit distinctio in terra, maris, & arida. Et similiter in opere ornatus primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quæ moventur in celo ad ornatum ipsius: secundo die, qui est quintus, aves, & pisces ad ornatum medii elementi, quia habent motum in aere, & aqua, quæ pro uno accipiuntur: tertio die, qui est sextus, producuntur animalia, quæ habent motum in terra ad ornatum ipsius.

Sed sciendum est, quod in productione luminarium non discordat Augustinus ab aliis Sanctis. Dicit enim (Lib. V. super Gen. cap. v.) luminaria esse facta in virtute tantum. Non enim habet firmamentum virtutem productivam luminarium, sicut habet terra virtutem productivam plantarum. Unde Scriptura non dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, *Germinet terra herbam viventem.*

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Augustinum (Lib. IV. super Gen. cap. xxii. & xxxiv.) nulla difficultas ex hoc oritur: non enim ponit successione temporis in istis operibus: & ideo non oportet dicere, quod materia luminarium fuerit sub alia forma. Secundum eos autem qui ponunt cælestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia potest dici, quod sunt formata ex præjacenti materia, sicut animalia, & plantæ. Sed secundum eos qui ponunt corpora cælestia esse alterius naturæ ab elementis, & incorruptibilia per naturam, oportet dicere, quod substantia luminaria à principio fuit creata; sed prius erat informis, & nunc formatur non quidem forma substantiali, sed per collationem determinatæ virtutis. Ideo tamen non fit mentio à principio de eis, sed solum quarta die, ut Chrysostomus dicit (homil. vi. in Gen. post med.) ut per hoc removeat populum ab idololatria, ostendens, luminaria non esse deos, ex quo nec à principio fuerunt.

Ad secundum dicendum, quod secundum Augustinum (Lib. I. sup. Genes. cap. ix.) nulla sequitur difficultas: quia lux de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis, nunc autem fit lux corporalis. Si autem lux primo die facta intelligitur lux corporalis, oportet dicere, quod lux primo die fuit producta secundum communem lucis naturam; quarto autem die attributa est luminariibus determinata virtus ad determina-

ros effectus, secundum quod videmus alios effectus habere radium Solis, & alios radium Lunæ, & sic de aliis. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dionysius iv. cap. de div. Nom. (post princ. lect. 3.) quod lumen Solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est.

Ad tertium dicendum, quod secundum Ptolomeum luminaria non sunt fixa in sphaeris, sed habent motum seorsum à motu sphaerarum. Ideo Chrysostomus dicit (hom. vi. in Gen. à med.) quod non ideo dicitur, quod posuit ea in firmamento, quia ibi sunt fixa, sed quia iusserit ut ibi essent; sicut posuit hominem in paradiso, ut ibi esset. Sed secundum opinionem Aristotelis (II. de celo. text. 43. & seq.) stellæ fixæ sunt in orbibus, & non moventur nisi motu orbium, secundum rei veritatem tamen motus luminarium sensu percipitur, non autem motus sphaerarum. Moyses autem rudi populo descendens sequutus est quæ sensibilibus apparent, ut dictum est (quæst. LXXII. art. 4.) Si autem sit aliud firmamentum, quod factum est secunda die, ab eo in quo posita sunt sidera, secundum distinctionem naturæ, licet sensus non discernat, quem Moyses sequitur, ut dictum est (ibid.) cessat obiectio: nam firmamentum factum est secunda die quantum ad inferiorem partem; in firmamento autem posita sunt sidera quarta die quantum ad superiorem partem, ut totum pro uno accipiatur, secundum quod sensui apparet.

Ad quartum dicendum, quod, sicut dicit Basilus (hom. v. hexam. non procul à princ.) præmittitur productio plantarum luminariibus ad excludendam idololatriam. Qui enim credunt, luminaria esse deos, dicunt, quod primordiale originem habent plantæ à luminariibus; quamvis, ut Chrysostomus dicit (homil. vi. in Gen. non procul à med.) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos morus.

Ad quintum dicendum, quod sicut Chrysostomus dicit (loc. cit.) dicuntur duo luminaria magna non tam quantitate, quam efficacia, & virtute: quia estis alie stellæ sunt majores quantitate quam Luna, tamen effectus Lunæ magis sentitur in istis inferioribus, & etiam secundum sensum major apparet.

ARTICULUS II.

352

Utrum conveniatur causa productionis luminarium describatur.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter causa productionis luminarium describatur. Dicitur enim Hier. x. 2. *A signis celi nolite metvere, quæ gentes timent.* Non ergo luminaria in signa facta sunt.

2. Præterea, Signum contra causam dividitur. Sed luminaria sunt causa eorum quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.

3. Præterea, Distinctio temporum, & dierum incepta à primo die. Non ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, idest in horum distinctionem.

4. Præterea, Nihil fit propter vilius se: quia finis est melior eis quæ sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quam terra. Non ergo facta sunt ut illuminent terram.

5. Præterea, Luna non præest nocti, quando est (a) prima. Probabile autem est quod Luna facta fuerit prima: sic enim homines incipiunt computare. Ergo Luna non est facta ut præest nocti.

In contrarium sufficit auctoritas Scripture. Respondeo dicendum, quod sicut dictum est supra (quæst. LXX. art. 2.) creatura aliqua corporalis potest dici esse facta vel propter actum proprium, vel propter aliam creaturam, vel propter totum universum, vel propter gloriam Dei.

Sed Moyses, ut populum ab idololatria revocaret, illam solam causam tetigit, secundum quod sunt facta ad utilitatem hominum. Unde dicitur Deuter. iv. 19. *Ne forte elevatis oculis ad celum videas Solem, & Lunam, & omnia astra celi, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creavit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus.* Hoc autem ministerium explicat in principio Genesis per tria. Primo enim provenit utilitas hominibus ex luminariibus quantum ad visum, qui est directivus in operibus, & maxime utilis ad cognoscendas res; & quantum ad hoc dicit: *Ut luceant in firmamento, & illuminent terram.* Secundo quantum ad vicissitudines temporum, quibus & fastidium tollitur, & valetudo conservatur, & necessaria vicium oriuntur; quæ non essent, si semper esset, aut æstas, aut hyems; & quantum ad hoc dicit: *Ut sint in tempora, & dies, & annos.* Tertio quantum ad opportunitatem negotiorum, & operum, in quantum ex luminariibus celi accipitur significatio pluviosæ temporis, vel sereni, quæ sunt apta diversis negotiis; & quantum ad hoc dicit: *Ut sint in signa.*

Ad primum ergo dicendum, quod luminaria sunt in signa.

S. T. Op. Tom. I.

(a) Al. plena; qui error infra repetitur.

(b) Ita cum cod. Alcan. editi plurimi. Nicolajus, & Theologi Lovani. & Duac. luminariibus.

naria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum quæ dependunt ex libero arbitrio.

Ad secundum dicendum, quod per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & è converso: unde nihil prohibet causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicitur signa quam causas, ut occasione idololatriæ tolleretur.

Ad tertium dicendum, quod in prima die facta est communis distinctio temporis per diem, & noctem secundum motum diurnum, qui est communis totius celi, qui potest intelligi incepta à primo die. Sed speciales distinctiones dierum, & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno, sunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die inceptis.

Ad quartum dicendum, quod in illuminatione terræ intelligitur utilitas hominis, qui secundum animam præfertur corporibus (b) luminariibus. Nihil tamen prohibet dici, quod dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se consideratur sed secundum quod ordinatur ad integritatem universi.

Ad quintum dicendum, quod Luna, quando est perfecta, oritur vespere, & occidit mane: & sic præest nocti. Et satis probabile est quod Luna fuerit facta plena, sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen, & similes animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deveniatur, simpliciter tamen perfectum prius est imperfecto. Augustinus tamen (Lib. II. sup. Gen. cap. xv. parum ante med.) hoc non asserit: quia dicit non esse inconveniens quod Deus imperfecta fecerit quæ postmodum ipse perfectæ.

ARTICULUS III.

Utrum luminaria celi sint animata.

II. cont. cap. LXX. & post. quæst. vii. art. 6. & quod xii. art. 9. & sp. art. 6. II. celi lect. 3. & lect. 13. & lect. 18. & 19.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod luminaria celi sint animata. Superius enim corpus nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quæ pertinent ad ornatum inferiorum corporum, sunt animata, scilicet pisces, aves, & terrestria animalia. Ergo & luminaria, quæ pertinent ad ornatum celi.

2. Præterea, Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed Sol, & Luna, & alia luminaria.

Xx 2

Sunt

ha, & plantæ essent super terram, oportuit quod aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidem aliqui Philosophi attribuunt actioni Solis per elevationem vaporum defecantis terram; sed sacra Scriptura attribuit potestati divinæ, non solum in Gen. sed etiam in Job. xxxv. 11. 10. ubi ex persona Domini dicitur: *Circumdedit mare terminis meis: & Hier. v. 22. Me ergo non sinebitis, ait Dominus... qui posuit arenam terminum mari?*

Ad quintum dicendum, quod secundum Augustinum (Lib. II. super Gen. cap. 11. & Lib. I. cap. xlii.) per terram de qua primo fiebat mentio, intelligitur materia prima; nunc autem intelligitur ipsum elementum terræ.

Vel potest dici secundum Basilium (hom. iv. hexam. à med.) quod primo nominabatur terra secundum naturam suam; nunc autem nominatur ex sua principali proprietate, quæ est siccitas. Unde dicitur, quod *vocavit aridam terram.*

Vel potest dici secundum Rabbi Moysem (Lib. II. Proph. cap. xxx.) quod ubicumque dicitur, *vocavit*, significatur æquivocatio nominis. Unde prius dictum est, quod *vocavit lucem diem*, propter hoc quod etiam dies vocatur spatium vigintiquatuor horarum, secundum quod ibidem dicitur: *Factum est vespere, & mane dies unus.*

Similiter dicendum est, quod *firmamentum*, idest aerem, *vocavit celum*, quia etiam celum dicitur quod est primo creatum. Similiter etiam dicitur, quod *aridam*, idest illam partem quæ est discooperta aquis, *vocavit terram*, prout distinguitur contra mare; quamvis communi nomine terra vocetur, sive sit aquis cooperta, sive discooperta. Intelligitur autem ubique per hoc quod dicitur, *vocavit*, idest dedit naturam, vel proprietatem ut possit sic vocari.

ARTICULUS II. 350

Utrum plantarum productio convenienter tertia die facta legatur.

Pot. quæst. 19. art. 1. ad 28.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod plantarum productio inconvenerter tertia die facta legatur. Plantæ enim habent vitam, sicut & animalia. Sed productio animalium non ponitur inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plantarum commemorari debuit in tertia die, quæ pertinet ad opus distinctionis.

2. Præterea. Illud quod pertinet ad maledictionem terræ, non debuit commemorari cum formatione terræ. Sed productio qua-

rumdam plantarum pertinet ad maledictionem terræ, secundum illud Gen. 111. 17. *Maledicta terra in opere tuo... spinas, & tribulos germinabit tibi.* Ergo productio plantarum universaliter non debuit commemorari in tertia die, quæ pertinet ad formationem terræ.

3. Præterea. Sicut plantæ adherent terræ, ita etiam lapides, & metalla; & tamen non fit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantæ fieri debuerunt tertia die.

Sed contra est quod dicitur Genes. 1. 12. *Protulit terra herbam virentem: & postea sequitur: Factum est vespere, & mane dies tertius.*

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) in tertia die informitas terræ removetur. Duplex autem informitas circa terram describatur: una, quod erat *invisibilis*, seu *inanis*, quia erat aquis cooperta; alia quod erat *incomposita*, sive *vacua*, idest non habens debitum decorem, qui acquiritur terræ ex plantis eam quodammodo vestientibus. Et ideo utraque informitas in hac tertia die removetur. Prima quidem per hoc quod *aquæ congregatae sunt in unum locum, & apparuit arida*; secunda vero per hoc quod *protulit terra herbam virentem.*

Sed tamen circa productionem plantarum aliter opinatur Augustinus ab aliis. Alii enim expositores dicunt, quod plantæ productæ sunt actu in suis speciebus hac tertia die, secundum quod superficies litteræ sonat. Augustinus autem V. super Gen. ad litter. (cap. v. & VIII. cap. 111.) dicit quod casualiter tunc dictum est, produxisse terram herbam, & lignum, idest producendi accepisse virtutem; & hoc quidem confirmat auctoritate Scripturæ: dicitur enim Genes. 11. 4. *Iste sunt generationes cæli, & terræ, quando creatae sunt in die, quo Deus fecit celum, & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret.* Ante ergo quam orientetur super terram, factæ sunt casualiter in terra. Confirmatur autem hoc etiam ratione: quia in illis primis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel casualiter: à quo opere postmodum requievit, qui tamen postmodum secundum administrationem rerum conditarum, per opus propagationis usque modo operatur, producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. Non ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed casualiter tantum.

Quamvis secundum alios dici possit, quod prima institutio specierum ad opera sex dierum pertinet; sed quod ex speciebus primo institutis generatio similium in specie procedat, hoc jam pertinet ad rerum administrationem. Et hoc est quod Scriptura dicit: *Antequam oriretur super terram, vel antequam germinaret.*

ARTICULUS I.

351

Utrum luminaria debuerint produci quarta die.

Insp. quæst. LXXIV. art. 1. ad 4. & II. dist. xv. quæst. 1. art. 1. & pot. quæst. 19.

art. 2. ad 3.

AD primum sic proceditur. Videtur quod luminaria non debuerint produci quarta die. Luminaria enim sunt corpora incorruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia non potest esse abique formis eorum. Sed eorum materia producta est in opere creationis ante omnem diem. Ergo, & eorum forma: non ergo sunt facta quarta die.

2. Præterea. Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerint prima die, & non quarta.

3. Præterea. Sicut plantæ fixæ sunt in terra, ita luminaria fixa sunt in firmamento: unde Scriptura dicit, quod *posuit ea in firmamento.* Sed productio plantarum simul describitur cum formatione terræ, cum inheret. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

4. Præterea. Sol, & Luna, & alia luminaria sunt cause videri in visceribus terræ: & iterum non habent manifestam distinctionem à terra, sed quædam terræ species videntur. Et ideo de eis mentionem non fecit.

QUÆSTIO LXX.

De opere ornatus quantum ad quartam diem,

in tres articulos divisæ.

Consequenter considerandum est de opere ornatus: & primo de singulis diebus secundum se; secundo de omnibus (a) sex diebus in communi.

Circa primum ergo considerandum est de opere quartæ die. Secundo de opere quintæ. Tertio de opere sextæ. Quarto de iis quæ pertinent ad septimam diem.

Circa primum quærentur tria. Primo, de productione luminarium.

Secundo, de fine productionis eorum.

Tertio, utrum sint animata.

3. Th. Oper. Tom. I.

(a) Ita cod. Alcan. cum edit. Rom. Garcia, Theol. Liv. & Duac. cum edit. Nicol. & Pat. Septem.

Sed sciendum est, quod sicut in productione plantarum differt Augustinus ab aliis, ita, & in productione piscium, & avium. Alii enim dicunt, pisces, & aves quinta die esse productos in actu. Augustinus autem dicit V. super Genes. ad lit. (cap. v. à med.) quod quinta die aquarum natura produxit pisces, & aves potentialiter.

Ad primum ergo dicendum quod Avicenna posuit, omnia animalia posse generari ex aliquo elementorum commixtione absque semine, etiam per viam naturæ.

Sed hoc videtur inconveniens: quia natura determinatis modis procedit ad suos effectus. Unde illa quæ naturaliter generantur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari.

Et ideo dicendum est aliter, quod in naturali generatione animalium principium activum est virtus formativa, quæ est in semine in his quæ ex semine generantur; loco cuius virtutis in his, quæ ex putrefactione generantur, est virtus celestis corporis. Materiale autem principium in utrorumque animalium generatione est aliquod elementum, vel elementatum. In prima autem rerum institutione fuit principium activum verbum Dei, quod de materia elementari produxit animalia vel in actu secundum alios Sanctos, vel virtute secundum Augustinum (loc. sup. cit.) non quod aqua, aut terra habeat in se virtutem producendi omnia animalia, ut Avicenna posuit; sed quia hoc ipsum quod ex materia elementari virtute feminis, vel stellarum possunt animalia produci, est ex virtute primitus elementis data.

Ad secundum dicendum, quod corpora avium, & piscium possunt dupliciter considerari. Uno modo secundum se; & sic necesse est quod in eis magis terrestre elementum dominetur: quia ad hoc quod fiat contemptio mixtionis in corpore animalis, necesse est quod quantitative abundet in eo elementum quod est minus activum, scilicet terra. Sed si considerentur, secundum quod sunt nata moveri talibus motibus, sic habent affinitatem quandam cum corporibus in quibus moventur, & sic eorum generatio hic describitur.

Ad tertium dicendum, quod aer, quia insensibilis est, non per se ipsum communitur, sed cum aliis; partim quidem cum aqua quantum ad inferiorem partem, quæ exhalationibus aquæ ingrossatur; partim etiam cum celo, quantum ad superiorem partem: aves autem motum habent in inferiori parte aeris; & ideo sub firmamento caeli volare dicuntur, etiam si firmamentum pro nebulo aere accipiatur; & ideo productio avium aquæ adscribitur.

Ad quartum dicendum, quod natura de uno extremo ad aliud transit per media: & ideo inter celestia, & aquatica animalia sunt quedam media, quæ communicant cum utriusque, & computantur cum illis cum quibus magis communicant, secundum id quod cum eis communicant, non secundum id quod communicant cum alio extremo. Tamen, ut includantur omnia huiusmodi quæ habent aliquid speciale inter pisces, postquam dixerat: *Producant aqua reptile animæ viventis*: subiungit: *Crescit Deus cetera grandia, &c.*

Ad quintum dicendum, quod productio horum animalium ordinatur secundum ordinem corporum quæ eis ornantur, magis quam secundum propriam dignitatem; & tamen in via generationis ab imperfectioribus ad perfectiora pervenitur.

QUÆSTIO LXXII.

De opere sextæ diei.

ARTICULUS UNICUS. 355.

Supra quæst. LXX. art. 1. cor.

DEinde quaeritur de opere sextæ diei: & videtur quod inconvenienter describitur. Sicut enim aves, & pisces habent viventem animam, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima vivens. Ergo inconvenienter dicitur: *Producat terra animam viventem*: sed debuit dici: *Producat terra quadrupedia animæ viventis*.

2. Præterea, Genus non debet dividi contra speciem. Sed jumenta, & bestia sub quadrupedibus computantur. Inconvenienter ergo quadrupedia connumerantur jumentis, & bestiis.

3. Præterea, Sicut alia animalia sunt in determinato genere, & specie, ita & homo. Sed in factioe hominis non fit mentio de suo genere, vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mentio de genere, vel specie, cum dicitur, *in genere suo*, vel *specie sua*.

4. Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini, qui à Deo dicitur benedicti, quam aves, & pisces. Cum igitur aves, & pisces dicantur benedicti, multo fortius hoc dici debuit de aliis animalibus.

5. Præterea, Quædam animalia generantur ex putrefactione, quæ est corruptio quedam. Corruptio autem non convenit primæ institutioni rerum. Non ergo ejusmodi animalia debuerunt in prima rerum institutione produci.

6. Præterea, Quædam animalia sunt venenosa, & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nocivum ante peccatum. Ergo

hujusmodi animalia vel omnino fieri à Deo non debuerunt, qui est bonorum auctor, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

In contrarium sufficit auctoritas Scripturæ. Respondeo dicendum, quod sicut in die quinto ornatur medium corpus, & responderet secundæ diei; ita in sexto die ornatur ultimum corpus, scilicet terra, per productionem animalium terrestrium; & responderet tertie diei. Unde utrobique fit mentio de terra.

Et hic secundum Augustinum (Lib. V. super Gen. cap. v.) animalia terrestria producuntur potentialiter, secundum vero alios Sanctos in actu.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Basilus dicit (hom. VIII. hexam.) diversus gradus vitæ qui in diversis viventibus invenitur, ex modo loquendi Scripturæ colligi potest. Plantæ enim habent imperfectissimam vitam, & occultam: unde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solum de generatione, quia secundum hanc solum invenitur actus vitæ in eis. Nutritiva enim, & augmentativa generativæ deserviunt, ut infra dicitur (quæst. LXXVIII. art. 2.) Inter animalia vero perfectiora sunt, communiter loquendo, terrestria avibus, & piscibus; non quod pisces memoria careant, ut Basilus dicit (hom. VIII. in hexam.) & Augustinus improbat (Lib. III. supra Genes. ad lit. cap. VIII.) sed propter distinctionem membrorum, & perfectionem generationis. Quantum autem ad aliquas sagacitates, etiam aliqua animalia imperfecta magis vigent, ut apes, & formicæ: & ideo pisces vocat non animam viventem, sed reptile animæ viventis. Sed terrena animalia vocat animam viventem propter perfectionem vitæ in eis; ac si pisces sint corpora habentia aliquid animæ, terrestria vero animalia propter perfectionem vitæ sint quasi animæ dominantes corporibus. Perfectissimus autem gradus vitæ est in homine: & ideo vitam hominis non dicit produci à terra, vel aqua; sicut ceterorum animalium, sed à Deo.

Ad secundum dicendum, quod per jumenta, vel pecora intelliguntur animalia domestica, quæ homini serviunt qualitercumque. Per bestias autem intelliguntur animalia sæva, ut ursi, & leones. Per reptilia vero, animalia quæ vel non habent pedes, quibus eleventur à terra, ut serpentes; vel habent breves, quibus parum eleventur, ut lacertæ, & formicæ. Sed quia sunt quedam animalia quæ sub nullo horum comprehenduntur, ut cervi, & capræ; ut etiam ista comprehenduntur, addit *quadrupedia*.

Vel quadrupedia præmisit quasi genus, & alia subiunxit quasi species: sunt enim quedam reptilia quadrupedia, ut lacertæ, & formicæ.

Ad tertium dicendum, quod in aliis ani-

malibus, & plantis mentionem fecit de genere, & specie, ut designaret generationem similem ex similibus. In lumine autem non fuit necessarium ut hoc diceretur: quia quod præmissum fuit de aliis, etiam de homine intelligi potest.

Vel quia animalia, & plantæ producuntur secundum genus, & speciem suam, quasi longe à similitudine divina remota; homo autem dicitur formatus ad imaginem, & similitudinem Dei.

Ad quartum dicendum, quod benedictio Dei dat virtutem multiplicandi per generationem: & ideo quod posuit esse in avibus, & piscibus, quæ primo occurrunt, non fuit necessarium repeti in terrenis animalibus, sed intelligitur. In hominibus autem iteratur benedictio: quia in eis est quedam specialis multiplicationis ratio propter completum numerum electorum, & ne quisquam diceret, in officio gignendi filios illum esse peccatum. Plantæ vero nullum habent propagandæ proles affectum, ac sine ullo sensu generant: unde indignæ iudicatæ sunt benedictionis verbis.

Ad quintum dicendum, quod cum generatio unius sit corruptio alterius, quod ex corruptione ignobiliorum generentur nobiliora, non repugnat primæ rerum institutioni. Unde animalia quæ generantur ex corruptione rerum inanimatarum, vel plantarum, poterunt tunc generari; non autem quæ generantur ex corruptione animalium, tunc poterunt produci, nisi potentialiter tantum.

Ad sextum dicendum, quod Augustinus dicit in I. supra Genes. contra Manichæos (cap. XVI. parum à princ.) quod *si in alicujus officij officinam intraveris, videri ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat; & quod multum est insipientis, superflua putat. Jam vero si in fornacem incensus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto se vulneraverit; noxia existens ibi esse multa: quorum usum quia novit artifex, insipientiam ejus irridet. Sic in hoc mundo quidam audens multa reprehendere quorum causas non vident. Multa enim est domus nostræ non sunt necessaria; in eis tamen completur universitatis integritas. Homo autem ante peccatum ordinare fuisset usus rebus mundi: unde animalia venenosa, et noxia non fuissent.*

QUÆSTIO LXXIII.

DE his quæ pertinent ad septimum diem, dicitur in textu articulo diviso.

Einde considerandum est de his quæ pertinent ad septimum diem: & circa hoc quaeruntur tria: quorum primum est: *Quid sit opus operum.*

Secundo de requie Dei.

Tertio de benedictione, & sanctificatione hujus diei.

ARTICULUS I.

Utrum completio divinorum operum debeat septimo diei adscribi.

II. dist. xv. quest. 111. art. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod completio divinorum operum non debeat septimo diei adscribi. Omnia enim quæ in hoc seculo aguntur, ad divina opera pertinent. Sed consummatio sæculi erit in fine mundi, ut habetur Matth. xii. tempus etiam incarnationis Christi est cuiusdam completionis tempus, unde dicitur *tempus plenitudinis* Galat. iv. & ipse Christus moriens dixit, *Consummatum est*, ut dicitur Joan. xix. 30. Non ergo completio divinorum operum competit diei septimo.

2. Præterea. Quicumque complet opus suum, aliquid facit. Sed Deus non legitur septimo die aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quiescisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

3. Præterea. Non dicitur aliquid esse completum, cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua: quia perfectum dicitur cui nihil deest eorum quæ debet habere. Sed post septimum diem multa sunt facta, & productio multorum individuorum, & etiam quarundam novarum specierum, quæ frequenter apparent, præcipue in animalibus ex putrefactione generatis: quotidie etiam Deus novas animas creat. Novum etiam fuit incarnationis opus, de quo dicitur Hier. xxxi. 22. (a) *Nova faciet Dominus super terram.* Nova etiam sunt miraculosa opera, de quibus dicitur Eccli. xxxvi. 6. *Innova signa, & immuta mirabilia.* Innovabuntur etiam omnia in glorificatione Sanctorum, secundum illud Apocal. xxi. 5. *Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia.* Completio ergo divinorum operum non debet attribui septimo diei.

Sed contra est quod dicitur Genes. 1. 2. *Complevit Deus die septimo opus suum quod fecerat.*

Respondendo dicendum, quod duplex est rei perfectio, prima, & secunda. Prima quidem perfectio est, secundum quod res in sua substantia est perfecta: quæ quidem perfectio est forma totius, quæ ex integritate partium confurgit. Perfectio autem secunda est finis: finis autem vel est operatio, sicut finis citharizæ est citharizare, vel est aliquid ad quod per operationem pervenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quam ædificando facit. Prima autem perfectio est causa secundæ: quia forma est principium operationis. Ultima autem perfectio, quæ est finis totius universi, est perfecta beatitudo Sanctorum,

(a) *Vulgata: Creavit Dominus novum, &c.*

quæ erit in ultima consummatione sæculi. Prima autem perfectio, quæ est in integritate universi, fuit in prima rerum institutione: & hæc deputatur septimo diei.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dictum est (in corp. art.) perfectio prima est causa secundæ. Ad beatitudinem autem consequendam duo requiruntur, natura, & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio erit in fine mundi, ut dictum est (in corp. art.) Sed ista consummatio præcessit causaliter, quantum ad naturam quidem in prima rerum institutione, quantum ad gratiam vero in incarnatione Christi: quia gratia, & veritas per Jesum Christum facta est, ut dicitur Joan. 1. 17. Sic igitur in septima die fuit consummatio naturæ, in incarnatione Christi consummatio gratiæ, in fine mundi consummatio gloriæ.

Ad secundum dicendum, quod septima die Deus aliquid operatus est non novam creaturam condendo, sed creaturam administrando, & ad propriam operationem eam movendo: quod jam aequaliter pertinet ad inchoationem quamdam secundæ perfectionis. Et ideo consummatio operum secundum nostram translationem attribuitur diei septimæ. Sed secundum aliam translationem attribuitur diei sextæ. Et utrumque potest stare: quia consummatio quæ est secundum integritatem partium universi, competit sextæ diei; consummatio quæ est secundum operationem partium, competit septimæ.

Vel potest dici, quod in motu continuo, quando aliquid potest moveri ulterius, non dicitur motus perfectus ante quietem, quies enim demonstrat motum consummatum. Deus autem poterat plures creaturas facere præter illas quas fecerat sex diebus. Unde hoc ipso quod cessavit novas creaturas condere in septima die, dicitur opus suum consummasse.

Ad tertium dicendum, quod nihil postmodum à Deo factum est totaliter novum quin aequaliter in operibus sex dierum præcesserit. Quædam enim præxiterant materialiter, sicut quod Deus de costa Adæ formavit mulierem. Quædam vero præxiterant in operibus sex dierum non solum materialiter, sed etiam causaliter; sicut individua quæ nunc generantur, præcesserunt in primis individuis earum specierum. Species etiam novæ, si quæ apparent, præxiterunt in quibusdam (b) activis virtutibus, sicut & animalia ex putrefactione generata producuntur ex virtutibus stellarum, & elementorum, quam à principio acceperunt, etiam si novæ species tallum animalium producantur. Animalia etiam quædam secundum novam speciem aliquando oriuntur ex commixtione animalium diversorum secundum speciem; sicut

(b) *Al. acquisitis.*

cum ex asino, & equa generatur mulus: & hæc etiam præcesserunt causaliter in operibus sex dierum. Quædam vero præcesserunt secundum similitudinem, sicut animæ quæ nunc creantur: & similiter incarnationis opus, quia, ut dicitur Philip. 1. 7. *Filius Dei est in similitudinem hominum factus.* Gloria etiam spiritalis secundum similitudinem præcessit in Angelis, corporalis vero in celo, præcipue empyreo. Unde dicitur Eccli. 1. 10. *Nihil sub Sole novum... jam enim præcessit in sæculis quæ fuerunt ante nos.*

ARTICULUS II.

357

Utrum Deus septima die requievit ab omni opere suo.

II. dist. xv. quest. 111. art. 1. & 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod Deus septima die non requievit ab omni suo opere. Dicitur enim Joan. v. 17. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Non ergo septima die requievit ab omni opere.

2. Præterea. Requies motui opponitur, vel labori, qui interdum causatur ex motu. Sed Deus immobiliter, & absque labore sua opera produxit. Non ergo dicendum est, septima die à suo opere requievisse.

3. Si dicatur, quod Deus requievit die septima, quia fecit hominem requiescere; contra. Requies contraponitur operationi. Sed quod dicitur, *Deus creavit, vel fecit hoc, vel illud*, non exponitur, quod Deus hominem fecit creare, aut facere. Ergo nec convenienter exponi potest, ut dicatur Deus requievisse, quia fecit hominem requiescere.

Sed contra est quod dicitur Genes. 1. 2. *Requievit Deus die septima ab omni opere quod paravit.*

Respondendo dicendum, quod quies proprie opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu confurgit. Quamvis autem motus proprie acceptus sit corporum, tamen nomen motus etiam ad spiritalia derivatur dupliciter. Uno modo secundum quod omnis operatio motus dicitur: sic enim & divina bonitas quodammodo movetur, & procedit in res, secundum quod se eis communicat, ut Dionysius dicit 11. cap. de div. Nom. (sect. 3.) Alio modo desiderium in aliud tendens quidam motus dicitur. Unde & requies dupliciter accipitur: Uno modo pro cessatione ab operibus; alio modo pro impletione desiderii.

Et utroque modo dicitur Deus requievisse die septima. Primo quidem quia die septima cessavit novas creaturas condere: nihil enim postea fecit quod non aliquo modo præcesserit in primis operibus, ut dictum est (quæst. 5. Th. Op. Tom. 1.

LXIX. art. 2. & art. præc. ad 3.) Alio modo secundum quod rebus conditis ipse non indigebat, sed seipso fruendo beatus est. Unde post conditionem omnium operum non dicitur, quod in suis operibus requievit, quasi eis ad suam beatitudinem indigens; sed ab eis requievit utique in se ipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum.

Et quamvis ab æterno in se ipso requieverit, tamen quod post opera condita in se ipso requievit, hoc pertinet ad septimum diem: & hoc est ab operibus requiescere, ut Augustinus dicit IV. super Genes. ad litt. (cap. xv.)

Ad primum ergo dicendum, quod Deus usque modo operatur, conservando, & administrando creaturam conditam, non autem novam creaturam condendo.

Ad secundum dicendum, quod requies non opponitur labori, sive motui, sed productioni novarum rerum, & desiderio in aliud tendendi, ut dictum est (in cor. art.)

Ad tertium dicendum quod sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est, ita & nos per solam Dei fruitionem beati efficiuntur: & sic etiam facit nos à suis, & nostris operibus in se ipso requiescere. Est ergo conveniens expositio, ut dicatur Deus requievisse quia nos requiescere facit. Sed non est hæc sola ponenda; sed alia expositio est principalior, & prior.

ARTICULUS III.

358

Utrum benedictio, & sanctificatio debeat diei septimæ.

II. dist. xv. quest. 111. art. 3.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod benedictio, & sanctificatio non debeat diei septimæ. Tempus enim aliquod consecravit diei benedictum, aut sanctum propter aliquid bonum quod in illo tempore evenit, aut propter hoc quod aliquid malum vitatur. Sed Deo nihil accessit, aut deperit, sive operetur, sive ab operando cesset. Non ergo specialis benedictio, & sanctificatio debetur diei septimæ.

2. Præterea. Benedictio à bonitate dicitur. Sed bonum est diffusivum, & communicativum sui, secundum Dionysium (cap. iv. de div. Nom. in princ.) Ergo magis debuerunt benedicti dies in quibus creaturas produxit, quam ille dies in quo à producendis creaturis cessavit.

3. Præterea. In singulis creaturis quedam benedictio commemorata est, dum in singulis operibus dictum est: *Vidit Deus quod esset bonum.* Non oportuit igitur quod post omnium productionem dies septima benediceretur.

Sed contra est quod dicitur Genes. 1. 3. *Benedixit Deus diei septimo, & sanctificavit illum.*

Xy

lum

lum, quia in illo cessaverat ab omni opere suo.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est (art. præc.) requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidem quantum ad hoc quod cessavit à novis operibus condendis; ita tamen quod creaturam conditam conservat, & administrat. Alio modo secundum quod post opera requievit in se ipso.

Quantum ergo ad primum competit septimæ diei benedictio: quia, sicut supra dictum est (quæst. LXXIII. art. 4.) benedictio ad multiplicationem pertinet. Unde dictum est creaturis, quas benedixit: *Crescite, & multiplicamini*. Multiplicatio autem rerum fit per administrationem creaturæ, secundum quam ex similibus similia generantur. Quantum vero ad secundum competit septimæ diei sanctificatio: maxime enim sanctificatio cujuslibet attenditur in hoc quod in Deo requiescit: unde & res Deo dedicatæ sanctæ dicuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod non propter hoc dies septimus sanctificatur, quia Deo possit aliquid accrescere, vel decrescere; sed quia creaturis aliquid accrescit per multiplicationem, & quietem in Deo.

Ad secundum dicendum, quod in primis sex diebus productæ sunt res in suis primis causis; sed postea ex illis primis causis res multiplicantur, & conservantur: quod etiam ad bonitatem divinam pertinet: cujus etiam perfectio in hoc maxime ostenditur quod in ipsa sola & ipse requiescit, & nos requiescere possumus ea fruente.

Ad tertium dicendum, quod bonum quod in singulis diebus commemoratur, pertinet ad primam naturæ institutionem; benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

QUÆSTIO LXXIV.

De omnibus sex diebus in communi,

in tres articulos divisa.

DEinde queritur de omnibus (a) sex diebus in communi: & queruntur tria. Primo de sufficientia horum dierum.

Secundo, utrum sint unus dies, vel plures. Tertio de quibusdam modis loquendi, quibus Scriptura utitur enarrando opera sex dierum.

(a) *Al. septem. Vide sup. q. LXX. prol. (b)*

ARTICULUS I. 359

Utrum sufficienter isti dies enumerentur.

Ver. quæst. VII. art. 16. corp. & pot. quæst. IV. art. 1. & 2. & Hebr. IV. lect. 1. & Job. XL. lect. 2.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non sufficienter isti dies enumerentur. Non minus enim distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis, & ornatus, quam hæc duo opera ad invicem. Sed alii dies deputantur distinctioni, & alii ornatui. Ergo etiam alii dies debent assignari creationi.

2. Præterea, Aer, & ignis sunt nobiliores elementa quam terra, & aqua. Sed unus dies deputatur distinctioni aque, & alius distinctioni ignis, & aeris.

3. Præterea, Non minus distant volucres, & pisces quam volucres, & terrestria animalia: homo etiam plus distat ab aliis animalibus quam alia quæcumque animalia ad invicem. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni avium cæli, & alius productioni hominis.

4. Sed contra videtur quod aliqui dies superflue assignantur. Lumen enim ad luminaria se habet ut accidens ad subjectum. Simul autem producitur subjectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit producti lux, & alia luminaria.

5. Præterea, Dies isti deputantur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil (b) penitus est institutum. Ergo septima dies non debet aliis connumerari.

Respondeo dicendum, quod ratio distinctionis horum dierum ex præmissis (q. LXX. & LXXI. & LXXII.) potest esse manifesta. Oportuit enim primo distingui partes mundi, & postmodum singulas partes (c) ornari per hoc quod quasi suis habitatoribus replentur.

Secundum ergo alios Sanctos in creatura corporali tres partes designantur. Prima quæ significatur nomine cæli: media, quæ significatur nomine aque; infima, quæ significatur nomine terre. Unde & secundum Pythagoricos perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine, ut dicitur in I. de celo (text. 2.) Prima ergo pars distinguitur prima die, & ornatur quarta; media distinguitur secunda die, & ornatur quinta: infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta.

Au-

(a) *Al. primitus. (c) Al. ordinari.*

Augustinus vero convenit quidem cum eis in ultimis tribus diebus; differt autem in tribus primis. Quia creatura spiritualis, in duobus die formatur creatura spiritualis, in duobus aliis creatura corporalis; ita quod in secundo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio divinatorum operum respondet perfectioni senarii numeri, qui confurgit ex suis partibus (a) aliquoties conjunctis: quæ quidem partes sunt unum, duo, tria. Una enim dies deputatur formationi creaturæ spiritualis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Augustinum opus creationis pertinet ad productionem materiæ informis, & nature spiritualis informis: quæ quidem duo sunt extra tempus, ut ipse dicit in XII. Confes. (cap. XI.) Et ideo creatio utriusque ponitur ante omnem diem.

Sed secundum alios Sanctos potest dici, quod opus distinctionis, & ornatus attenditur secundum aliquam mutationem creaturæ, quæ tempore mensuratur. Opus autem creationis consistit in sola divina actione in instanti rerum substantiam producente: & ideo quodlibet opus distinctionis, & ornatus dicitur factum in die; creatio autem dicitur facta in principio, quod sonat aliquid indivisibile.

Ad secundum dicendum, quod ignis, & aer, quia non distinguuntur à vulgo, inter partes mundi non sunt expresse nominata à Moysè; sed computantur cum medio, scilicet aqua, maxime quantum ad inferiorem aeris partem; quantum vero ad superiorem computantur cum celo, ut Augustinus dicit (Lib. II. super Gen. cap. XI.)

Ad tertium dicendum, quod productio animalium recitatur, secundum quod sunt in ornatum partium mundi: & ideo dies productionis animalium distinguuntur, vel ununtur secundum hanc convenientiam, vel differentiam, qua conveniunt, vel differunt in ornatu aliquam partem mundi.

Ad quartum dicendum, quod prima die facta est natura lucis in aliquo subjecto; sed quarta die facta dicuntur luminaria, non quia eorum substantia sit de novo producta, sed quia sunt aliquo modo formata quod prius non erant, ut supra dictum est (quæst. LXX. art. 1.)

Ad quintum dicendum, quod septimæ diei secundum Augustinum (Lib. IV. super Gen. cap. XV.) deputatur aliquid post omnia quæ sex diebus attribueruntur, scilicet quod Deus à suis operibus in seipso requiescit: & ideo oportuit post sex dies fieri mentionem de septimo.

Secundum vero alios potest dici, quod

S. Thom. Op. Tom. I.

(a) *Al. aliquoties.*

in septimo die mundus habuit quemdam novum statum, ut scilicet ei nihil adderetur de novo: & ideo post sex dies ponitur septima deputata cessationi ab opere.

ARTICULUS II. 360

Utrum omnes isti dies sint unus dies.

Lois supra art. 1. inductis, & II. dist. XII. quæst. 1. art. 2. & 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod omnes isti dies sint unus dies. Dicitur enim Gen. 11. 4. *Iste sunt generationes cæli, & terre, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri, antequam viret in terra.* Unus ergo est dies, in quo fecit cælum, & terram, & omne virgultum agri. Sed cælum, & terram fecit in prima die, vel potius ante omnem diem, virgultum autem agri tertia die. Ergo unus est primus dies, & tertius; & pari ratione omnes alii.

2. Præterea, Eccli. XVII. 1. dicitur: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Sed hoc non esset, si dies horum operum essent plures, quia plures dies non sunt simul. Ergo non sunt plures dies, sed unus tantum.

3. Præterea, Die septimo cessavit Deus à novis operibus condendis. Si ergo septima dies est alia ab aliis diebus, sequitur quod illam diem non fecerit: quod est inconveniens.

4. Præterea, Totum opus quod uni diei adscribitur, in instanti perficitur; cum in singulis operibus dicatur: *Disce, & factum est.* Si igitur sequens opus in diem alium reserveret, sequeretur quod in residua parte illius diei cessasset ab opere: quod esset superfluum. Non igitur est alius dies sequentis operis à die operis præcedentis.

5. Sed contra est quod Gen. 1. dicitur: *Factum est vespere, & mane dies secundus, & dies tertius; & sic de aliis.* Secundum autem, & tertium diei non potest, ubi est unum tantum. Ergo non fuit unus dies tantum.

Respondeo dicendum, quod in hac questione Augustinus ab aliis expositoribus differt. Augustinus enim vult IV. super Genes. ad lit. (cap. XXI.) & XI. de civ. Dei (cap. IX.) & ad Orosium (quæst. XXV.) quod omnes qui dicuntur septem dies, sunt unus dies septemliter rebus præsentatus. Alii vero expositores sentiunt, quod fuerunt septem dies diversi, & non unus tantum.

Hæc autem duæ opiniones, si referantur ad expositionem litteræ Genes. magnam diversitatem habent. Nam secundum Augustinum per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ; ut sic primus dies sit cognitio primi divini operis, secundus dies cognitio secundi

Yy s. regni primo ope-

operis, & sic de aliis. Et dicitur unumquodque opus esse factum in aliqua die, quia nihil Deus produxit in rerum natura quod non impreserit menti angelicæ: quæ quidem multa simul potest cognoscere præcipue in Verbo, in quo omnis Angelorum cognitio perficitur, & terminatur. Et sic distinguitur dies secundum naturalem ordinem rerum cognitarum, non secundum successiōnem cognitionis, aut secundum successiōnem productionis rerum. Cognitio autem angelica proprie & vere dies nominari potest, cum lux, quæ est causa diei, proprie in spiritalibus secundum Augustinum (IV. super Genes. cap. xxviii.) inveniatur.

Secundum vero alios per istos dies, & successio dierum temporalium ostenditur, & successio productionis rerum.

Sed si istæ duæ opiniones referantur ad modum productionis rerum, non inveniuntur magna differentia; & hoc propter duo, in quibus exponendis diversificatur Augustinus ab aliis, ut ex supra dictis patet (quæst. lxxviii. & lxxix.) Primo quidem quia Augustinus per terram, & aquam prius creatam intelligit materiam totaliter informem; per factionem autem firmamenti, & congregationem aquarum, & apparitionem aridæ intelligit impressionem formarum in materiam corporalem. Alii vero Sancti per terram, & aquam primo creatas intelligunt ipsa elementa mundi sub propriis formis existentia; per sequentia autem opera aliquam distinctionem in corporibus prius existentibus, ut supra dictum est (ibidem.) Secundo autem differunt quantum ad productionem plantarum, & animalium: quæ alii ponunt in opere sex dierum esse producta in actu, Augustinus vero (Lib. VIII. super Gen. cap. 111.) potentialiter tantum. In hoc ergo quod Augustinus ponit opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerum. Nam secundum utroque in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum; & secundum utroque in prima rerum institutione non fuerunt animalia, & plantæ in actu. Sed remanet differentia quantum ad quatuor: quia secundum alios Sanctos post primam productionem creaturæ fuit aliquod tempus in quo non erat lux, item in quo non erat firmamentum formatum, item in quo non erat terra discooperata aquis, & in quo non erant formata cæli luminaria, quod est quartum: quæ non oportet ponere secundum expositionem Augustini.

Ut igitur neutri sententiæ præiudicetur, utriusque rationibus respondendum est.

Ad primum ergo dicendum, quod in die in quo creavit Deus cælum, & terram, creavit etiam omne virgulum agri, non in actu,

sed antequam oriretur super terram, idest potentialiter: quod Augustinus adscribit tertiæ dici, alii vero primæ rerum institutioni.

Ad secundum dicendum, quod Deus creavit omnia simul quantum ad rerum substantiam quodammodo informem; sed quantum ad formationem, quæ facta est per distinctionem, & ornatum, non simul: unde signanter utitur verbo creationis.

Ad tertium dicendum, quod in die septimo cessavit Deus à novis operibus condendis, non autem à propagandis quibusdam aliis: ad quam propagationem pertinet quod post primum diem alii succedunt.

Ad quartum dicendum, quod non est ex impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum, quod omnia non sunt simul distincta, & ornata; sed ut ordo servaretur in rerum institutione: & ideo oportuit ut diversis statibus mundi diversi dies deservirent. Semper autem per sequens opus novus perfectionis status mundo est additus.

Ad quintum dicendum, quod secundum Augustinum (loc. sup. cit.) ille ordo dierum referendus est ad naturalem ordinem operum quæ diebus attribuuntur.

ARTICULUS III.

361

Utrum Scriptura usatur convenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum.

II. dist. xlii. quæst. 1. art. 4.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Scriptura non usatur convenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamentum, & huiusmodi opera per Dei Verbum sunt facta; ita cælum, & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, ut dicitur Joan. 1. 3. Ergo in creatione cæli, & terræ debuit fieri mentio de Verbo Dei, sicut in aliis operibus.

2. Præterea. Aqua est creata à Deo, que tamen creata non commemoratur. Insufficienter ergo rerum creatio describitur.

3. Præterea. Sicut dicitur Genes. 1. 31. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* In singulis ergo operibus debuit dici: *Vidit Deus quod esset bonum.* Inconvenienter ergo prætermittitur in opere creationis, & in opere secundæ diei.

4. Præterea. Spiritus Dei est Deus. Deo autem non competit ferri, nec solum haberi. Inconvenienter ergo dicitur, quod *Spiritus Dei ferebatur super aquas.*

5. Præterea. Nullus facit quod iam factum est. Inconvenienter ergo, postquam dictum est: *Dixit Deus, Fiat firmamentum,* &

factum est ita: subditur: *& fecit Deus firmamentum.* Et similiter in aliis operibus.

6. Præterea. Vespere, & mane non sufficienter dividunt diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconvenienter dicitur, quod *factum est vespere, & mane dies secundus, vel tertius.*

7. Præterea. Secundo, & tertio non convenienter correspondet unum, sed primum. Debit ergo dici: *Factum est vespere, & mane dies primus,* ubi dicitur *dies unus.*

Respondeo dicendum ad primum, quod secundum Augustinum (I. sup. Gen. ad lit. cap. iv.) persona Filii commemoratur tam in prima rerum creatione, quam in rerum distinctione, & ornatu; aliter tamen, & aliter. Distinctio enim, & ornatus pertinet ad rerum formationem. Sicut autem formatio artificiatorum est per formam artis, quæ est in mente artificis, quæ potest dici intelligibile verbum ipsius; ita formatio totius creaturæ est per Verbum Dei: & ideo in opere distinctionis, & ornatus fit mentio de Verbo. In creatione autem commemoratur Filius ut principium, cum dicitur: *In principio creavit Deus:* quia per creationem intelligitur productio informis materiæ.

Secundum vero alios, qui ponunt primo creata elementa sub propriis formis; oportet aliter dici. Basilus enim dicit (hom. 111. hexam.) quod per hoc quod dicitur, *Dixit Deus,* importatur divinum imperium. Prius autem oportuit produci creaturam, quæ obediret, quam fieri mentionem de divino imperio.

Ad secundum dicendum, quod secundum Augustinum (Lib. XI. de Civit. Dei cap. xxxiii. circ. fin.) per cælum intelligitur spiritalis natura informis, per terram autem materia informis omnium corporum: & sic nulla creatura est prætermissa.

Secundum Basilium vero (hom. 1. hexam. post med.) ponuntur cælum, & terra tamquam duo extrema, ut ex his intelligantur media: præcipue quia omnium mediorum motus, vel est ad cælum, ut levium, vel ad terram, ut gravium.

Alii vero dicunt, quod sub nomine terræ comprehendere solet Scriptura omnia quatuor elementa: unde in Psalm. cxlviii. 7. postquam dictum est: *Laudate Dominum de terra:* subditur: *Ignis, grando, nix, glacies.*

Ad tertium dicendum, quod in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei quod dicitur in opere distinctionis, & ornatus: *Vidit Deus hoc,* vel illud esse bonum.

Ad cuius evidentiam considerandum est, quod Spiritus Sanctus amor est. Duo autem sunt, ut Augustinus dicit I. super Genes. ad lit. (cap. viii.) propter quæ Deus amat crea-

turam suam, scilicet ut sit, & ut permaneat. Ut ergo esset quod permaneret, dicitur, quod *Spiritus Dei ferebatur super aquas,* secundum quod per aquam materia informis intelligitur; sicut amor artificis fertur super materiam aliquam, ut ex ea former opus. Ut autem maneret quod fecerat, dicitur: *Vidit Deus quod esset bonum.* In hoc enim significatur quædam complacentia Dei operis in re facta; non quod alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura iam facta quam antequam faceret. Et sic in utroque opere creationis, & formationis Trinitas personarum insinuatur. In creatione quidem persona Patris per Deum creatorem, persona Filii per principium, in quo creavit, & persona Spiritus Sancti per spiritum, qui superferretur aquis. In formatione vero persona Patris in Deo dicente, persona vero Filii in Verbo quod dicitur, persona Spiritus Sancti in complacentia, qua vidit Deus esse bonum quod factum erat.

In opere vero secundæ diei non ponitur *Vidit Deus quod esset bonum:* quia opus distinctionis aquarum tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Unde quod ponitur in tertio die, refertur etiam ad secundum. Vel quia distinctio quæ ponitur secundæ diei, est de his quæ non sunt manifesta populo; ideo huiusmodi approbatione Scriptura non utitur. Vel iterum propter hoc quod firmamentum simpliciter intelligitur aer nubilosus, qui non est de partibus permanentibus in universo, est de partibus principalibus mundi. Et has tres rationes Rabbi Moyses ponit (Lib. II. perp. exorum.) Quidam autem assignant rationem mysticam ex parte numeri, quia binarius ab unitate recedit: unde opus secundæ diei non approbatur.

Ad quartum dicendum, quod Rabbi Moyses (in eod. Lib.) per spiritum Domini intelligit aerem, vel ventum, sicut, & Plato intellexit: & dicit, quod dicitur *spiritus Domini,* secundum quod Scriptura consuevit ubique statum ventorum Deo attribueret.

Sed secundum Sanctos per spiritum Domini intelligitur Spiritus Sanctus; qui dicitur superferri aquæ, idest materiæ informi, secundum Augustinum (Lib. I. super Genes. cap. viii. in fin.) ne (a) faciendæ opera sua propter indigentiam necessitatem pararetur Deus amare. Indigentia enim amor rebus dignis subijcitur, Commode autem factum est ut prius insinuaretur liquidum inchoatum, cui superferri diceretur. Non enim superferretur loco, sed præexcellente potentia, ut Augustinus dicit super Genes. ad lit. (loc. cit.) Secundum Basilium vero (hom. 11. in hexam. ad med.) *superferebatur elementis aquæ, idest for-*

(a) Ita Nicolaus cum Augustini codicibus. Editi faciendos

utbat, & vivificabat naturam aqua ad similitudinem gallinae cubantis, vitalem virtutem hinc qua fovetur, inflicta. Habet enim aqua præcipue vitalem virtutem, quia plurima animalia generantur in aqua, & omnium animalium semina sunt humida. Vita etiam spiritualis datur per aquam baptismi: unde dicitur Joann. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Ad quintum dicendum, quod secundum Augustinum (I. super Genes. ad litt. cap. VIII. per illa tria designatur triplex esse rerum. Primo quidem esse rerum in Verbo, per hoc quod dixit, *Fiat*. Secundo esse rerum in mente angelica, per hoc quod dixit, *Factum est*. Tertio esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit *Fecit*. Et quia in prima die describitur formatio Angelorum, non fuit necesse ut tibi adderetur *Fecit*.

Secundum alios vero potest dici, quod in hoc quod dicit, *Dixit Deus; Fiat*, importatur imperium Dei de faciendo; per hoc autem quod dicit, *Factum est*, importatur complementum operis. Oportuit autem ut subderetur, quomodo factum fuit, præcipue propter illos qui dixerunt omnia visibilia per Angelos facta. Et ideo ad hoc removendum subditur, quod ipse Deus fecit. Unde in singularibus operibus, postquam dicitur, *Et factum est*, aliquis actus Dei subditur, vel *fecit*, vel *diffinixit*, vel *vocavit*, vel aliquid hujusmodi.

Ad sextum dicendum, quod secundum Augustinum (Lib. IV. super Genes. ad litt. cap. XXII. & XXX.) per vespere & mane intelligitur vespertina, & matutina cognitio in Angelis: de quibus dictum est supra, q. LVIII. art. 6. & 7.

Vel secundum Basilium (hom. II. hexam. non remote à fin.) totum tempus consuevit denominari à principaliori parte, scilicet à die; secundum quod dixit Jacob, *Dies peregrinationis mee*, nulla mentione facta de nocte. Vespere autem, & mane ponuntur ut termini diei, cuius mane est principium, sed vespere finis. Vel quia per vespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autem fuit ut ubi commemoratur prima distinctio rerum, sola principia temporum designarentur. Præmittitur autem vespere: quia cum à luce dies inceperit, prius occurrat terminus lucis, quod est vespere, quam terminus tenebrarum, & noctis, quod est mane. Vel secundum Chrysostomum, hom. V. in Genes. à med. ut designetur quod dies naturalis non terminatur in vespere, sed in mane.

Ad septimum dicendum, quod dicitur *omnis dies* in prima diei institutione, ad de-

signandum quod viginti quatuor horarum spatia pertinent ad unum diem: unde per hoc quod dicitur unus, præfiguratur mensura diei naturalis. Vel propter hoc ut significaret diem consummari per reditum Solis ad unum, & idem punctum. Vel quia, completo septenario dierum, reditur ad primum diem, qui est unus cum octavo. Et hæc tres rationes Basilium assignat, hom. II. hexam. non remote à fin.

QUÆSTIO LXXV.

De homine, qui ex spirituali, & corporali substantia componitur, & primo de his que pertinent ad essentiam animæ,

in septem articulis diversis.

Post considerationem creature spiritualis, & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali, & corporali substantia componitur: & primo de natura ipsius hominis; secundo, de ejus productione.

Naturam autem hominis considerare pertinet ad Theologum ex parte animæ, non autem ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animam: & ideo prima consideratio circa animam versabitur. Et quia secundum Dionysium XI. cap. angel. Hierarch. tria inventiuntur in substantiis spiritualibus; scilicet essentia, virtus, & operatio: primo considerabimus ea quæ pertinent ad essentiam animæ; secundo ea quæ pertinent ad virtutem, sive potentias ejus; tertio ea quæ pertinent ad operationem ejus.

Circa primum occurrit duplex consideratio, quarum prima est de ipsa anima secundum se; secunda de unione ejus ad corpus.

Circa primum quaeruntur septem.

Primo, utrum anima sit corpus.

Secundo, utrum anima humana sit aliquid subsistens.

Tertio, utrum animæ brutorum sint subsistentes.

Quarto, utrum anima sit homo, vel magis homo sit aliquid compositum ex anima, & corpore.

Quinto, utrum sit composita ex materia, & forma.

Sexto, utrum anima humana sit incorruptibilis.

Septimo, utrum anima sit ejusdem speciei cum Angelo.

ARTICULUS I.

Utrum anima sit corpus.

II. cont. cap. LXXV. & LXXX. & de anima art. 19.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod anima sit corpus. Anima enim est motor corporis. Non autem est movens non motum: tum quia videtur quod nihil possit movere, nisi moveatur, quia nihil dat alteri quod non habet, sicut quod non est calidum, non calefacit: tum quia si aliquid est movens non motum, causat motum sempiternum, & eodem modo se habentem, ut probatur in VIII. Phys. (à text. 43. deinceps) quod non apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est movens motum. Sed omne movens motum est corpus. Ergo anima est corpus.

2. Præterea. Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Non potest autem esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

3. Præterea. Movens ad motum oportet esse aliquem contactum. Contactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moveat corpus, videtur quod anima sit corpus.

Sed contra est quod Augustinus dicit VI. de Trinit. (cap. VI. circa med.) quod anima (a) simplex dicitur respectu corporis, quia mole non diffunditur per spatium loci.

Respondeo dicendum, quod ad inquirendum de natura animæ oportet præsupponere quod anima dicitur esse primum principium vite in his quæ apud nos vivunt; animata enim viventia dicimus, res vero inanimatas vita carentes. Vita autem maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis, & motus.

Horum autem principium, antiqui Philosophi imaginationem transcendere non valentes, aliquid corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes, & quod non est corpus, nihil esse: & secundum hoc animam aliquid corpus esse dicebant.

Hujus autem opinionis falsitas licet multipliciter ostendi possit, tamen uno utemur, quo etiam communius, & certius patet animam corpus non esse. Manifestum est enim quod non quodcumque vitalis operationis principium est anima: sic enim oculus esset anima, cum sit quoddam principium visionis: & idem esset dicendum de aliis animæ instrumentis. Sed primum principium vite di-

cimus esse animam. Quamvis autem aliquid corpus possit esse quoddam principium vite, sicut cor est principium vite in animali; tamen non potest esse primum principium vite aliquid corpus. Manifestum est enim quod esse principium vite, vel vivens, non convenit corpori ex hoc quod est corpus: alioquin omne corpus esset vivens, aut principium vite. Convenit igitur alicui corpori quod sit vivens, vel etiam principium vite per hoc quod est tale corpus. Quod autem est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod dicitur actus ejus. Anima igitur, quæ est primum principium vite, non est corpus, sed corporis actus, sicut calor, qui est principium calefactionis, non est corpus, sed quidam corporis actus.

Ad primum ergo dicendum, quod cum omne quod movetur, ab alio moveatur, quod non potest in infinitum procedere, necesse est dicere, quod non omne movens movetur. Cum enim moveri sit exire de potentia in actum, movens dat id quod habet, mobili, in quantum facti ipsius esse in actu. Sed, sicut ostenditur in VIII. Phys. (loc. cit. in arg.) est quoddam movens penitus immobile, quod nec per se, nec per accidens movetur; & tale movens potest movere motum semper uniformem. Est autem aliud movens quod non movetur per se, sed movetur per accidens, & propter hoc non movet motum semper uniformem: & tale movens est anima. Est autem aliud movens, quod per se movetur, scilicet corpus. Et quia antiqui Naturales nihil esse credebant nisi corpora, posuerunt quod omne movens movetur, & quod anima per se movetur, & est corpus.

Ad secundum dicendum, quod non est necessarium quod similitudo rei cognitæ sit actu in natura cognoscentis; sed si aliquid sit quod prius est cognoscentis in potentia, & postea in actu, oportet quod similitudo cogniti non sit actu in natura cognoscentis, sed in potentia tantum; sicut color non est actu in pupilla, sed in potentia tantum. Unde non oportet quod in natura animæ sit similitudo rerum corporearum in actu, sed quod fit in potentia ad hujusmodi similitudines. Sed quia antiqui Naturales nesciebant distinguere inter actum, & potentiam, ponebant, animam esse corpus, ad hoc quod cognoscere omnia corpora; & quod esset composita ex principis omnium corporum.

Ad tertium dicendum, quod est duplex contactus, quantitas, & virtutis. Primo modo corpus non tangitur nisi à corpore. Secundo modo corpus potest tangi à re incorporea, quæ movet corpus.